

УДК 338.24

Ващенко В.В.,
Національний університет
біоресурсів і
природокористування України

СУТНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО АГЕНТСТВА РЕЗЕРВУ УКРАЇНИ

Розглянуто сутність та зміст формування структури Державного агентства України в довгостроковому періоді.

Постановка проблеми. Державний резерв є особливим державним запасом матеріальних цінностей, призначених для використання в цілях і в порядку, передбачених цим Законом. У складі державного резерву створюється незнижуваний запас матеріальних цінностей (постійно підтримуваний обсяг їх зберігання). У свою чергу, державний матеріальний резерв призначений для надання державної підтримки різним галузям, підприємствам і організаціям; надання гуманітарної допомоги та надання регулюючого впливу на ринок, що має безпосередній вплив на вищевказані індикатори.

Поряд з традиційними функціями, Держрезерв здатний: згладжувати руйнівні коливання кон'юнктури товарно-сировинних ринків; захищати суверенітет економічного і політичного курсу країни від внутрішнього й зовнішнього тиску ринку шляхом обмеження поставок чи закупівель стратегічних товарів і ресурсів; забезпечувати стабілізуючий вплив на економіку; забезпечувати незалежність країни від імпорту в надзвичайних військово-політичних і економічних ситуаціях [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом проблема розвитку державного резерву набула особливої актуальності та привернула увагу таких дослідників, як І.Ф. Бінько [8], І.В. Власов [5], А.В. Іншина [6], Є.М. Кирилюк [7], В.О. Косевцов [8], Т.М. Лозинська [9], В.І. Мунтіян [10], В.М. Шкаберін [11] та інші. **Невирішена раніше частина загальної проблеми.** Однак питання державного резерву не можна назвати вичерпним, він призначається для: забезпечення потреб України в особливий період; надання державної підтримки окремим галузям народного господарства, підприємствам, установам і організаціям з метою стабілізації економіки у разі тимчасових порушень термінів постачання важливих видів сировини і паливно-енергетичних ресурсів, продовольства, виникнення диспропорції між попитом і пропонуванням на внутрішньому ринку та участь у виконанні міждержавних договорів; подання гуманітарної допомоги; забезпечення першочергових робіт під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Метою даної статті є обґрунтування основних напрямків розвитку структури Державного агентства резерву України в довгостроковому періоді.

Виклад основного матеріалу. Державне агентство резерву України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і

координується Кабінетом Міністрів України через Міністра економічного розвитку і торгівлі України, входить до системи органів виконавчої влади та реалізує державну політику у сфері державного матеріального резерву.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про державний матеріальний резерв» державний резерв є особливим запасом матеріальних цінностей. На початок 2011 року система державного матеріального резерву фактично перестала виконувати свої функції. Неefективна політика колишнього Державного комітету України з державного матеріального резерву призвела до того, що протягом 2010 року фактично ніяких операцій із матеріальними цінностями державного резерву не здійснювалось і Комітет перестав функціонувати як належить центральному органу виконавчої влади, який є одним із складових безпеки нашої країни.

В ситуації що склалась, дуже своєчасним стало прийняття Президентом України Указу «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», яким було передбачено проведення реорганізації системи державного матеріального резерву та утворення нового органу управління цією системою - Державного агентства резерву України. Основним завданням новоствореного Агентства у 2011 – 2012 роках було здійснення стабілізації системи державного матеріального резерву, підвищення ефективності її роботи та усунення недоліків, які негативно впливали на її роботу у попередні роки. Протягом цього періоду вирішено багато питань, які накопичувались роками. Це дозволило стабілізувати функціонування системи державного резерву, незважаючи на складну економічну ситуацію як в Україні так і у світі в цілому. Фундаментом стабільної роботи центрального органу виконавчої влади є нормативно-правова база. В той же час, система державного резерву, на початок 2011 року, керувалась застарілими законодавчими актами, які приймались ще у 90-ті роки. Протягом останніх двох років вдалося оновити більшість нормативних актів. Так, за ініціативою Держрезерву було розроблено та у встановленому порядку прийнято: Положення про Державне агентство резерву України, яке затверджено Указом Президента України; постанову Кабінету Міністрів України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань діяльності Державного агентства резерву України”; розпорядження Уряду „Питання Державного агентства резерву”.

Крім того, за ініціативою Агентства було внесено зміни до Закону України «Про здійснення державних закупівель», які дали правове підґрунтя для здійснення закупівлі матеріальних цінностей державного резерву на акредитованих товарних біржах. Нажаль використати цей інструмент не вдалося через відсутність критеріїв для вибору бірж, з якими має працювати Агентство. Також, вже два роки продовжується спільна з Мінекономрозвитку робота над проектом Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державний матеріальний резерв». Одним із пріоритетних напрямів роботи Держрезерву у 2013 році було завершено роботу над цим проектом та його прийняття Верховною Радою України.

Оновлена нормативно-правова база системи державного резерву стала підґрунтям, яке дозволило підвищити рівень виконання основних завдань, які покладено на Держрезерв - забезпечення наявності матеріальних цінностей на рівні, який затверджений Кабінетом Міністрів України.

Критична ситуація, яка склалась в державному резерву на початок 2011 року через самовільне відчуження та безтоварне закладення матеріальних цінностей у минулі роки, поставку неякісних товарів до державного резерву потребувала негайних дій. Так, Держрезерву прийшлося вирішувати питання з реалізацією та утилізацією матеріальних цінностей, які були закладено у попередні роки та які не відповідали вимогам державних стандартів України (така ситуація виникла по консервам м'ясним, консервам рибним, маслу вершковому).

Такого серйозного прогресу було досягнуто завдяки принциповому покращенню якості проведення процедур закупівлі та реалізації матеріальних цінностей державного резерву. Зважаючи, що саме ці процедури викликали в минулі часи багато критики на адресу Держрезерву України завданням, котре стояло перед колективом нового Агентства, було забезпечення прозорих та загальнодоступних процедур. Вжиті заходи дали дієвих результатів, показовою є статистика:

- вартість реалізованих у 2011 році матеріальних цінностей державного резерву склала близько 72% від ринкової вартості нових товарів (у 2009 році цей показник становив 39%, тобто був майже у два рази менший);

- результативність реалізації матеріальних цінностей державного, в тому числі мобілізаційного резерву у 2011 році становила 94%. Для порівняння, у 2009 році цей показник становив 3%, що гірше майже у 30 разів за показники 2011 року. Нагадаємо, у 2010 році реалізації взагалі не здійснювалась. Аналіз проведених процедур реалізації матеріальних цінностей у поточному році свідчить про їх ефективність на рівні попереднього року.

Основною причиною, яка не дозволяє Держрезерву протягом останніх років забезпечити виконання Планів освіження матеріальних цінностей у повному обсязі є відсутність планового підходу до фінансування операцій із матеріальними цінностями. Розуміючи непросту ситуацію в економіці країни, Держрезерв мінімізував бюджетні запити на поповнення запасів матеріальних цінностей. В той же час, виділення коштів лише в четвертому кварталі, як це відбулось у цьому році, значно ускладнює можливість проведення своєчасного освіження матеріальних цінностей та поповнення їх запасів, через тривалість процедур закупівлі та великі обсяги поставки.

При відсутності реальних джерел фінансування поповнення запасів матеріальних цінностей державного резерву у 2011 та 2012 роках на виконання низки Законів України проводилось (і продовжує проводитись) списання заборгованості за спожити у минулі роки матеріальні цінності державного резерву. Так, на виконання Законів України у 2011 році було списано заборгованість енергогенеруючих підприємств перед Держрезервом на загальну суму 246,5 мільйонів гривень. У цьому році планується списати ще 1 мільярд 569,5 мільйонів гривень. Ці кошти мали використовуватись для поповнення запасів державного резерву, а натомість направлені на субвенції місцевим бюджетам та стабілізацію роботи підприємств оборонно-промислового комплексу. В той же час, заборгованість Держрезерву та підприємств, які належать до сфери його управління перед бюджетом не списується, що негативно впливає на стабільність системи державного резерву. Протягом 2011-2012 року значно покращилась робота з контролю за збереженням матеріальних цінностей

державного резерву. Так, лише протягом 2011 року було встановлено нестачу матеріальних цінностей на суму 163 мільйони 997 тисяч гривень.

Результати макроекономічного аналізу значною мірою залежать від періоду, на який термін закладається певний вид даної продукції. Тому в макроекономіці розрізняють два періоди: короткостроковий і довгостроковий. Короткостроковий період - це проміжок часу, упродовж якого ринкові регулятори не володіють здатністю адекватно відреагувати на збурення сукупного попиту і/або сукупної пропозиції і відновити в економіці повну зайнятість. Довгостроковий період - це проміжок часу, упродовж якого ринкові регулятори спроможні адекватно відреагувати на збурення сукупного попиту або сукупної пропозиції і завдяки цьому відновити в економіці повну зайнятість.

Значна увага приділяється роботі державних підприємств та організацій, які належать до сфери управління Держрезерву та контролю за якістю продовольчих товарів, які закладаються для довгострокового зберігання (рис. 1). Виходячи з основних функціональних обов'язків Державного агентства резерву України є укладення договору на постачання матеріальних цінностей з постачальником та розпорядження по укладенню договору по організації і координації тробіт з контролю якості товарів, які закладаються на довгострокове зберігання. Визначальним фактором у формуванні основних напрямів контролю за якістю продовольчих товарів є розпорядження на перевірку матеріальних цінностей УкрНДІНанобіотехнологій, яке базується на чотирьох послідовно зв'язаних ланцюгів даної підсистеми.

На початок 2011 року, частина державних підприємств знаходилась у скрутному фінансовому стані: лише офіційна заборгованість із виплати заробітної плати становила 3,6 мільйона гривень. Як приклад, на Державному підприємстві «Охтирській КХП» прихована заборгованість склала більше ніж 2 мільйони гривень. Вжиті заходи дозволили скоротити заборгованість на третину (станом на сьогодні 2,44 млн. грн.), а з врахуванням прихованої заборгованості вона була скорочена практично в три рази. Необхідно зазначити, що таких результатів вдалося досягти лише рішучими заходами: за два роки було змінено більше половини керівників державних підприємств.

На сьогодні одним із проблемних питань в роботі підприємств є заборгованість у відшкодуванні витрат за зберігання зернових. Лише Держрезерв заборгував підприємствам близько 10 мільйонів гривень. Агентством, разом із Державною казначейською службою України вживаються всі заходи для погашення цієї заборгованості, щоб не допустити зупинки подальшого погашення заборгованості із виплати заробітної плати.

Також, одним із пріоритетних напрямів роботи системи державного резерву протягом 2011-2012 років було налагодження наукової роботи з вирішення проблем зберігання матеріальних цінностей державного резерву. В першу чергу, цим питанням опікується науково – дослідний інститут Нанобіотех. Розвиваючи цей напрям, розроблена «Комплексна програма збагачення продуктів харчування мікронутрієнтами і використання їх для профілактики професійних захворювань працюючих у шкідливих умовах на 2013-2017 роки» та передана на затвердження до Фонду соціального

страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. Практичне запровадження цих заходів направлено на реалізацію програми по формуванню в країні здорової нації.

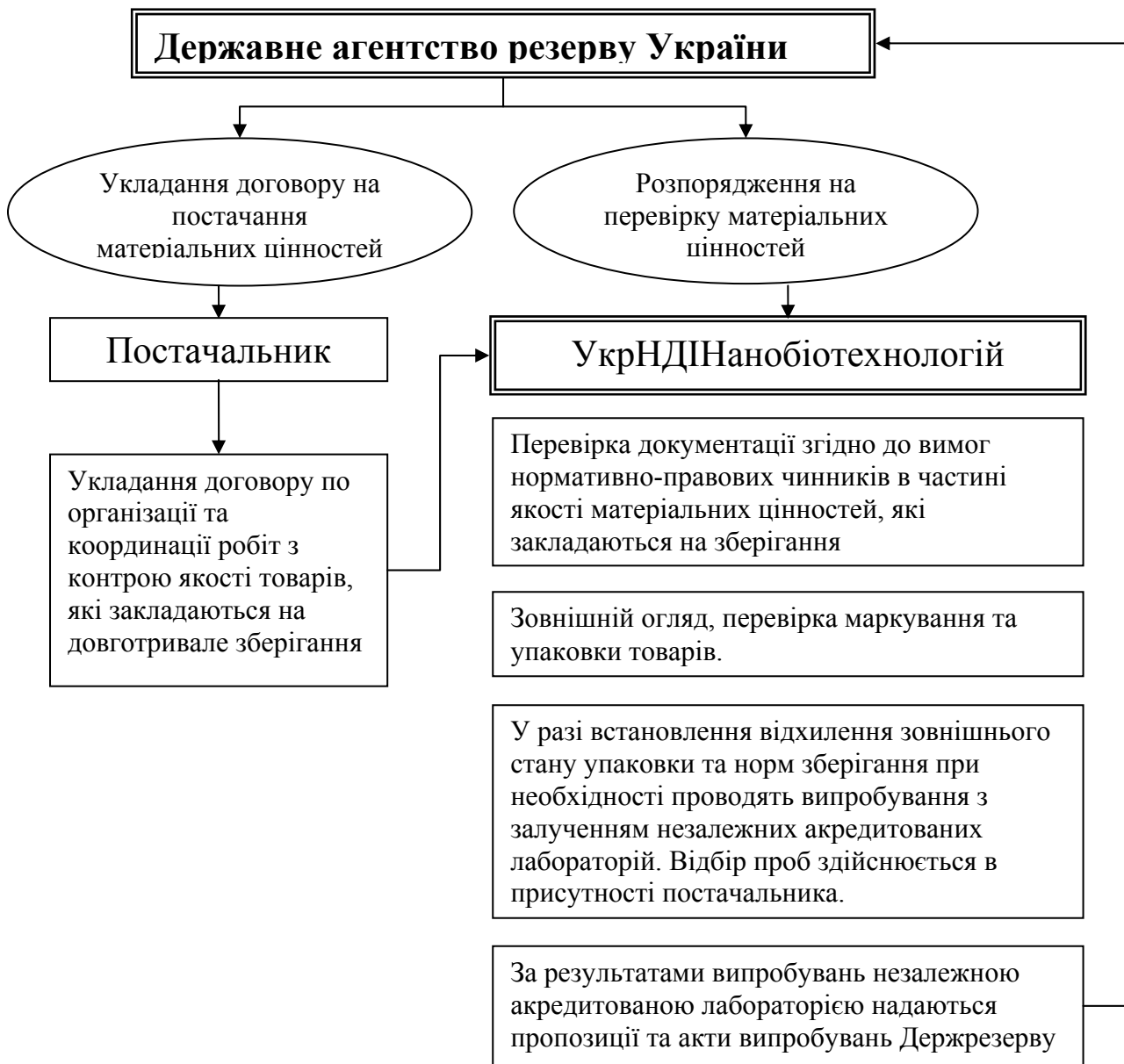

Рис.1. Схема контролю за якістю продовольчих товарів, які закладаються для довготривалого зберігання

Наукові досягнення Держрезерву одразу знаходять застосування на практиці. Так, Новопокровським комбінатом хлібопродуктів, який належить до сфери управління Держрезерву, у поточному році проведено модернізацію та встановлено нове імпортерне обладнання для вітамінізації та фасування борошна. Що дозволить підвищити обсяг реалізації продукції, покращить фінансові показники його роботи та вивести на ринок новий, мінерально збагачений та корисний для людини продукт. Важливо, ціна на збагачене вітамінами та мінералами борошно для споживача не підвищилась. Вітамінізованим борошном вже зацікавились і за кордоном: Росії, Молдові та Румунії. Зараз

інститутом, на основі нанотехнологій, розробляються свої (вітчизняні) продукти для мінерального збагачення харчових товарів.

Серед пріоритетних напрямів роботи Держрезерву протягом 2011-2012 років була міжнародна співпраця. Участь Держрезерву України в засіданнях цієї ради сприяє налагодженню зв'язків щодо створення умов для плідної співпраці органів державних резервів, розширенню економічної співпраці та активізації міжнародного співробітництва. Треба відмітити, що міжнародні зв'язки мають реальний, а не декларативний характер. Так, вже сьогодні резерви держав – учасниць СНД, готові приймати участь у наукових розробках НДІ Нанобіотех, в тому числі здійснювати їх фінансування.

Висновки. Економічна ефективність здійснення відповідних заходів контролю за якістю продовольчих товарів, які закладаються для довготривалого зберігання залежить від постачальників даної продукції та ефективних заходів з боку УкрНДІНанотехнологій. Розвиток Держрезерву базується на трьох основних складових: інфотехнології; біотехнології; нанотехнології. Поєднання відповідних категорій буде сприятиме модернізації країни, залученню міжнародних інвестицій, науково-технічному зростанню, посиленню національної безпеки та соціально-політичної стабільності, забезпечить реалізацію спільного потенціалу державних матеріальних резервів.

Список використаних джерел

1. Про державний матеріальний резерв: Закон України від 24.01.1997 №51/97-ВР [Електроний ресурс]. – Режим доступу: zakon1.rada.gov.ua.
2. Про Державне агентство резерву України: Указ Президента України від 13.04.2011 №463/2011 [Електроний ресурс]. – Режим доступу: rada.gov.ua.
3. Про продовольчу безпеку України: Проект Закону України від 28.04.2011 №8370-1[Електроний ресурс]. – Режим доступу: ligazakon.ua.
4. Пропозиції до Закону України «Про продовольчу безпеку України» Президента України від 10.01.2012 [Електроний ресурс]. – Режим доступу: ligazakon.ua.
5. Власов В.І. Глобальна продовольча проблема. / Власов В.І. – К., 2001. – 506 с.
6. Іншина А.В. Ефективність застосування логічних концепцій у процесі здійснення державних закупівель / Іншина А.В. // Маркетинг та логістика в системі менеджменту. – К., 2010. – С. 117–119.
7. Кирилук Є.М. Сучасний стан і шляхи гарантування продовольчої безпеки України / Кирилук Є.М. // Вісник Черкаського університету.– 2009.– №153 – С. 49–58.
8. Косевцов В.О. Національна безпека України: проблеми та шляхи реалізації пріоритетних національних інтересів / Косевцов В.О., Бінько І.Ф.. – К., 1996. – 54 с.
9. Лозинська Т.М. Основні задачі забезпечення продовольчої безпеки країни / Лозинська Т.М. // Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання. – К., 2001.– Т. 1. – С. 705–707.
10. Мунтіян В.І. Економічна безпека України./ Мунтіян В.І. – К., 1999. – 462 с.
11. Шкаберін В.М. Механізми державного регулювання системи продовольчої безпеки/ Шкаберін В.М. // Актуальні проблеми державного управління: збірник наук. праць.– 2006.– №1, Ч. 1. – С. 241–249.